

Regeringens proposition

1978/79:93

om genomförande av totaldimensionerad högskola;

beslutad den 8 februari 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås åtgärder för att genomföra riksdagens beslut den 20 december 1978 om att riksdagens tidigare beslut om fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1979.

Förslag läggs fram om ändring av högskolelagen. För att höja utbildningens standard föreslås, inom ramen för oförändrade resurser, en minskning av antagningstalen för ekonomlinjen och enstaka kurser vid i första hand universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg. 6 milj. kr. föreslås ställas till regionstyrelsernas disposition för att behålla en viss flexibilitet i planeringssystemet. De i 1979 års budgetproposition föreslagna resursramarna för lokala och individuella linjer och enstaka kurser föreslås i stället bli minskade med sammanlagt 6 milj. kr. Resurserna för information och för antagning av studerande föreslås bli förstärkta.

Förslag till

Lag om ändring i högskolelagen (1977: 218)

Härigenom föreskrivs att 11 § högskolelagen (1977: 218) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

Riksdagen kan bestämma hur många studerande som högst får antagas till viss utbildning inom högskolan.

I fråga om annan utbildning än den som omfattas av riksdagens beslut enligt första stycket kan antalet studerande begränsas, om tillgängliga resurser ej räcker. Föreskrifter om sådan begränsning meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser. *Riksdagen kan dock för viss utbildning besluta att sådan begränsning ej får ske eller att begränsning får ske endast om vissa villkor är uppfyllda.*

I fråga om annan utbildning än den som omfattas av riksdagens beslut enligt första stycket kan antalet studerande begränsas, om tillgängliga resurser ej räcker. Föreskrifter om sådan begränsning meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-02-08

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om genomförande av totaldimensionerad högskola

1 Inledning

Riksdagen fastställer för varje budgetår ramar för antalet studerande som antas till grundläggande högskoleutbildning. För allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom den statliga delen av högskolan fastställer riksdagen ramar för enskilda linjer eller grupper av linjer vid varje högskoleenhet. För allmänna linjer och påbyggnadslinjer inom den kommunala högskoleutbildningen fastställer den ramar för varje yrkesutbildningssektor. För lokala och individuella linjer och enstaka kurser fastställer riksdagen en ram för varje högskoleregion. Med utgångspunkt i dessa ramar planerar högskolemyndigheterna utbildningen.

Till vissa utbildningar inom den statliga högskoleutbildningen är tillträdet fritt. Detta innebär normalt att ingen behörig sökande som anmält sig i tid kan avvisas från utbildning som av högskolestyrelsen utbjudits som fri. Fria linjer är ekonomlinjen, matematikerlinjen och samhällsplanerarlinjen. Dessutom finns ett stort antal enstaka kurser med fritt tillträde (jfr prop. 1976/77: 59 s. 236 ff). För de fria utbildningarna är både planeringsramar och anvisade resurser i praktiken preliminära intill dess antalet sökande är känt. Om tillströmningen blir väsentligt större än planerat och alla möjligheter till omDispositioner av resurser m. m. tagits i anspråk kan högskoleenheterna få ett resurstillskott genom beslut av riksdagen. Efterfrågan på de fria utbildningarna har visat sig väsentligt överstiga vad som har planerats både under budgetåret 1977/78 och under innevarande budgetår. Resurstillskott har därför visat sig nödvändiga under båda budgetåren. Räknat i innevarande budgetårs kostnadsläge har sammanlagt ca 24 milj. kr. anvisats som tillskott.

I samband med behandlingen av prop. 1978/79: 25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79, vari förslag om resurstillskott för det fria området lades fram, beslöt utbildningsutskottet med anledning av motioner att föreslå riksdagen att avskaffa det fria området. Utskottet framförde principiella invändningar mot det fria tillträdet. Vidare framhöll utskottet att utvecklingen hade medfört en urholkning av utbildningens standard. Riksdagen biföll utskottets förslag och beslöt den 20 december 1978 att riksdagens tidigare beslut om fritt tillträde till vissa utbildningar i högskolan skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1979. Med anledning härav begärde riksdagen ett förslag av regeringen under våren 1979 till ändringar i nuvarande system för planering och resursfördelning m. m. samt till medelsanvisningar för den grundläggande högskoleutbildningen, som föranleddes av att det fria området slopas, inklusive förslag till övergångsarrangemang. Riksdagen begärde också förslag till extra resurser till regionstyrelsernas disposition för att bevara en viss flexibilitet i planeringssystemet (prop. 1978/79: 25, UbU 1978/79: 15, rskr 1978/79: 124).

En sammanställning av årsstudieplatser m. m. bör fogas till protokollet som *bilaga 1*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Principerna för det fria tillträdet

Det fria området tillkom som ett resultat av regeringsskiftet hösten 1976. Området utgörs av den utbildning i högskolan som motsvarar den tidigare mer allmänt inriktade utbildning vid de filosofiska fakulteterna som hade haft fritt tillträde med automatisk tilldelning av resurser för lärarkrafter i förhållande till antalet studerande. Det fria området är av betydande omfattning. Antalet årsstudieplatser inom det fria området har innevarande läsår beräknats uppgå till drygt 32 000. Antalet individer som studerar inom det fria området är avsevärt större. Tusentals studerande har tack vare den fria sektorn fått den utbildningsplats de önskar; en plats som de i en totalspärrad högskola inte skulle ha fått.

För enskilda studerande är det fria området enligt min mening av stort värde. Ingen behörig sökande som anmält sig i tid kan ju normalt avvisas från utbildning som av högskolestyrelse har utbudits som fri. Inte minst för de nya grupper som högskolan vänder sig till är det fria området av stor betydelse. I en öppen högskola som så långt som möjligt tar hänsyn till individens efterfrågan är en fri sektor mycket viktig.

Riksdagens beslut att upphäva det nuvarande fria tillträdet innebär att behörig sökande inte är tillförsäkrad önskad utbildningsplats på något område inom högskolan. En totalspärr kommer därmed att införas

och det fria området avskaffas. Jag finner denna utveckling beklaglig.

Innan jag redovisar mina överväganden i de aktuella frågorna tar jag först i korthet upp de principer inom planeringssystemet för den grundläggande högskoleutbildningen som utgör grunden för tillämpningen av det fria tillträdet.

Planeringssystemet för högskolan har beslutats av riksdagen med anledning av regeringens förslag i prop. 1975: 9 om reformering av högskoleutbildningen (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 197) och prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. (prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246).

I den förstnämnda propositionen lades på grundval av 1968 års utbildningsutrednings betänkande (SOU 1973: 2) Högskolan och parlamentarisk beredning av detta samt däröver avgivna remissvar fram förslag om ett system för totaldimensionering av den grundläggande högskoleutbildningen.

Med anledning av propositionen väcktes ett antal motioner. I en del av dessa (1975: 1869, 1975: 1872 och 1975: 1876) avvisades förslaget om en generell antagningsbegränsning.

Riksdagens beslut innebar att de totala planeringsramarna för högskoleutbildningen skulle fastställas under största möjliga hänsyn till tendenser i individernas samlade efterfrågan på högskoleutbildning. Riksdagen utgick vidare från att fördelning av medel på orter, läroanstalter och utbildningsområden för varje läsår skulle göras under hänsyn till hur den aktuella efterfrågan fördelade sig på olika orter och på olika slag av utbildning.

Antalet utbildningsplatser för olika linjer eller grupper av linjer borde normalt i budgetpropositionen anges endast som en riktpunkt, på vilken den schablonmässiga medelsberäkningen grundas. Den enskilda läroanstalten borde ha betydande frihet att disponera resurserna och därmed fördela utbildningskapaciteten på ett sätt som överensstämmer med lokala förutsättningar och önskemål.

Det var enligt riksdagen emellertid — med de berättigade krav på planeringsförutsättningar som de olika läroanstalterna kan ställa — inte säkert att utbildningsönskemålen alltid kunde tillgodoses vid den läroanstalt eller på den ort som den studerande i första hand söker sig till. Det borde enligt riksdagens mening ankomma på den enskilda läroanstalten att slutligt avgöra hur många studerande som den inom ramen för sina givna resurser kan ta emot i en viss utbildning. En sökande borde kunna hänvisas till en annan ort om där fanns ledig plats.

Jag vill stryka under att 1975 års beslut innebar en totaldimensionerad högskola i riket. Betydelsefullt för den enskilda individen var att utbildningsplats inte kunde påräknas med säkerhet. Mot denna bakgrund reserverade sig representanter för folkpartiet, moderata samlings-

partiet och vänsterpartiet kommunisterna i utbildningsutskottet och föreslog en annan lösning av dimensioneringsfrågan. Enligt reservanternas borde kombinationen av spärrat och fritt tillträde bibehållas. Antagningsbegränsning borde endast få finnas för viss utbildning. Därför borde en översyn av planeringssystemet vidtas (jfr UbU 1975: 17).

I propositionen 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan lades fram förslag till en mycket väsentlig förändring av det tidigare beslutade planeringssystemet. Avsikten var enligt propositionen att kunna upprätthålla det fria tillträdet till de utbildningar som var fria inom de tidigare filosofiska fakulteternas område även vid en oväntat stark tillströmning av studerande. Enligt propositionen borde de lokala myndigheterna i överensstämmelse med det tidigare beslutade planeringssystemet justera resursfördelningen med hänsyn till efterfrågan på utbildning. Detta borde ske inför varje termin med ledning av uppgifter om antalet anmälda studerande till varje utbildning. Om tillströmningen blev väsentligt större än beräknat och alla regionala och lokala reserver och möjligheter till omDispositioner hade tagits i anspråk skulle högskoleenheterna kunna få ett resurstillskott genom beslut av riksdagen. I högskolelagen intogs i enlighet därmed en föreskrift som gör det möjligt att begränsa de lokala myndigheternas rätt att avgränsa hur många studerande som slutligt skall tas emot. Innebörden var att normalt kunde ingen behörig sökande som anmält sig i tid avvisas från utbildning som av högskolestyrelsen utbjudits som fri (prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246).

Enligt min mening bör det strykas under att beslutet våren 1977 innebar förändringar i förhållande till 1975 års beslut på så vis att den som söker till en fri utbildning garanteras plats och dessutom alltid på den ort som söks i första hand. Dessa förändringar var mycket betydelsefulla sett ur individernas synvinkel. En sökande skulle således inte behöva hänvisas till en annan ort där tomma platser eventuellt fanns, som det förutsattes i 1975 års beslut. En oväntat stark efterfrågan på utbildning måste därför leda till en ökning av antalet studerande även på de större universitetsorterna, trots att dessa inte är utbyggnadsorter enligt 1975 års beslut. Mot denna bakgrund framstår kravet på de lokala myndigheterna att så långt som möjligt disponera resurserna på ett optimalt sätt med hänsyn till utbildningsefterfrågan som särskilt viktigt.

2.2 Tillämpningen av det fria tillträdet

Jag går nu över till att redovisa hur planeringssystemet har tillämpats med avseende på det fria tillträdet.

Den beräknade omfattningen av utbildningen inom det fria området

har i prop. 1976/77: 59 och i 1978 års budgetproposition angivits som ett antal årsstudieplatser för varje region. Årsstudieplatserna uttrycker antalet platser i utbildningen omräknat till årsplatser för heltidsstudierande som utnyttjar undervisningen väl. Det faktiska antalet studerande blir i praktiken betydligt större bl. a. beroende på deltidsstudier. I prop. 1976/77: 59 beräknades antalet fria årsstudieplatser till 25 300. Sedan tillströmningen under hösten blivit känd beräknade jag det faktiska antalet till 29 650, dvs. en ökning med 4 350 eller ca 17 %. Ett resurstillskott av 14 324 000 kr. anvisades. För i första hand de större universitetstyperna förutsattes därvid i överensstämmelse med riksdagsbeslutet 1975 och 1977 att högskoleenheterna skulle anpassa resursdispositionen till efterfrågan och således även företa vissa omDispositioner. Däremot fick enheterna kompensation för att många institutioner under budgetåret 1976/77, när den s. k. universitetsautomatiken tillämpades, fick klara en studerandökning av 10 % inom redan tilldelade resurser. Ytterligare resurser tilldelades då endast för det resursbehov som översteg 10 %. På samma sätt förutsattes hösten 1977 att den volymökning som skulle klaras inom tilldelade resurser skulle vara 10 %. Detta innebar totalt sett krav på anpassningar motsvarande ett större antal årsstudieplatser än budgetåret 1976/77, vilket i första hand var av betydelse vid de större universiteten. Jag redovisar i en översikt vilket antal årsstudieplatser som förutsattes bli föremål för omDisposition eller motsvarande åtgärder utöver vad som gällde under budgetåret 1976/77.

Omfördelning av årsstudieplatser (motsv.) 1976/77 och 1977/78

	1976/77	1977/78	Ökning 1977/78
Universitetet i Stockholm	269	680	411
„ Uppsala	245	359	114
„ Lund	180	410	230
„ Göteborg	217	428	211
	911	1 877	966

Som jag tidigare har nämnt skall omfördelningskravet ses mot bakgrund av det nya planeringssystemet. Inom detta kan högskoleenheterna i motsats till vad som var förhållandet tidigare disponera sina samlade resurser inom anslagen enligt eget bestämmande. Jag erinrar om att någon åtskillnad mellan resurser för ospärrad utbildning och resurser för övrig utbildning inte finns (jfr prop. 1976/77: 59 s. 236). Jag erinrar vidare om att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har givits möjligheter att omfördela medel mellan skilda anslag. Jag vill också nämna att vid högskoleenheterna fanns inom olika utbildningar

ett stort antal utbildningsplatser som ej blev belagda enligt den ursprungliga planeringen budgetåret 1977/78, allt enligt vad UHÄ har redovisat. De resurser som motsvarar dessa platser uppskattar jag enligt följande: universitetet i Stockholm 800 000 kr., universitetet i Uppsala 1 250 000 kr., universitetet i Lund 550 000 kr. och universitetet i Göteborg 1 900 000 kr. (Se bilaga 1). Jag är medveten om att alla dessa medel inte har kunnat omdisponeras till det fria området på grund av redan meddelade lärarförordnanden m. m. Men även med beaktande av detta förhållande belyser siffrorna väl planeringssystemets möjligheter. Jag vill också erinra om att högskoleenheterna efter utgången av budgetåret 1977/78 har redovisat reservationer av onormal storlek på berörda anslag. Detta förhållande, som jag tidigare har berört i årets budgetproposition, tyder också på att resurserna inte varit för lågt beräknade (jfr prop. 1978/79: 100, bil. 12 s. 436). Sammanfattningsvis vill jag framhålla att de resurser som totalt har tilldelats för budgetåret 1977/78 enligt min mening väl gjort det möjligt att med en normal standard tillgodose efterfrågan på fri utbildning.

I 1978 års budgetproposition förutsattes högskoleenheterna inom oförändrade resurser kunna klara en utbildning inom det fria området av minst samma omfattning som under budgetåret 1977/78. Eftersom samtidigt en utbyggnad av spärrade linjer med årskurs två motsvarande sammanlagt ca 1 000 årsstudieplatser måste ske ställdes ökade krav på planeringen. Jag räknar med att de planeringsåtgärder som har varit aktuella i detta sammanhang ofta har gällt kurser för vilka samundervisning med fri utbildning har varit möjlig. Nettoeffekten av det hela bör därför motsvara betydligt mindre än 1 000 årsstudieplatser. Jag erinrar om vad som anfördes i 1978 års budgetproposition om att det fortlöpande reformarbetet i vidgad omfattning måste grundas på omprioritering inom redan givna ramar (prop. 1977/78: 100, bil. 12 s. 370, 375).

I förhållande till den i budgetpropositionen 1978 beräknade omfattningen av det fria området inträffade under innevarande budgetår enligt vad som har beräknats i samband med tilläggsbudget I en tillströmningsökning motsvarande totalt endast ca 2 100 årsstudieplatser (7 %). Som extra resurser har anvisats 7 428 000 kr. utöver reservmedel som avsatts från föregående budgetår (prop. 1978/79: 25, UbU 1978/79: 15, rskr 1978/79: 124).

Jag anser således att det fria tillträdet under budgetåren 1977/78 och 1978/79 har tillämpats på ett sätt som väl överensstämmer med vad som föreskrevs i riksdagsbeslutet år 1977. De studerandes efterfrågan på utbildningen inom det fria området har efter högskolereformens genomförande visat sig vara så stark att det inte skulle ha varit möjligt att bereda tillträde åt samtliga sökande enligt de principer som fastlades år 1975. Förändringen år 1977 har visat sig nödvändig för att undvika

påtagliga spärrar för det tidigare fria området vid snart sagt samtliga högskoleenheter som haft ett utbud av detta slag. Några praktiska möjligheter att på så kort tid som det har varit fråga om hänvisa den helt övervägande delen av uppskattningsvis minst 10 000 nya studerande till utbyggnadsorterna har givetvis inte funnits. En expansion på även de större orterna har sålunda visat sig nödvändig för att upprätthålla det fria tillträdet. Å andra sidan har i överensstämmelse med riksdagsbeslutet 1975 utbyggnaden på de större orterna hållits tillbaka. Den har inte tillåtits ske som en utbyggnad i direkt proportion till antalet nya studerande inom det fria området, utan enbart som en nettoutbyggnad efter omDispositioner från mindre efterfrågade områden och efter rationaliseringsåtgärder i övrigt. Jag räknar med att högskolemyndigheterna inom ramen för givna regler har disponerat resurserna på ett sätt som har medgivit att kvaliteten på utbildningen har förblivit i stort sett oförändrad. För berörda utbyggnadsorter har det fria området däremot resursmässigt byggts ut i huvudsak i direkt proportion till studerandeökningen.

2.3 Översyn av planeringen inför budgetåret 1979/80

Enligt riksdagens beslut har de extra resurser som har tilldelats för det fria området avsett endast lärarlöner. På denna punkt har således samma regel gällt som för den tidigare s. k. universitetsautomatiken. I budgetpropositionen 1979 har jag utöver de medel som motsvarar vad som tidigare har anvisats beräknat drygt 2 milj. kr. som basresursförstärkning för det fria området (bil. 12 s. 436). Enligt budgetförslaget skall vidare anslaget D 10. Lokala och individuella linjer och enstaka kurser förstärkas med 9 milj. kr. (bil. 12 s. 529). Jag anser att man på samma sätt som i budgeten för innevarande budgetår bör räkna med att av denna förstärkning resurser motsvarande 550 årsstudieplatser, dvs. ca 3 milj. kr., avser det fria området. Sammanlagt har jag således i budgetpropositionen beräknat ytterligare ca 5 milj. kr. för det fria området.

I budgetpropositionen har jag vidare framhållit att jag vid min beräkning av besparingarna har tagit hänsyn till utvecklingen inom det fria området. I stället för besparingar av väsentlig storlek till följd av tomma platser på linjer har jag räknat med omfördelningar till det fria området. Totalt beräknar jag att 12 400 000 kr. hade kunnat komma ifråga för besparingsåtgärder om det fria området ej hade beaktats (se bilaga 1).

Av de fria utbildningslinjerna är ekonomlinjen den volymmässigt största. Denna har på senare år expanderat kraftigt. Jag har i budgetpropositionen iakttagit en viss försiktighet i fråga om beräkningen av antalet nybörjare på ekonomlinjen budgetåret 1979/80. Innevarande år

kan antalet nybörjare beräknas till ca 3 000. Detta antal ingår i underlaget för resursanvisningen till det fria området innevarande år. I budgetpropositionen har ca 2 400 antagits som ett rimligt tal. Någon indragning av resurser på grund av denna beräkning har inte föreslagits.

Frågan om utbildningens standard är nära kopplad till själva förfarandet vid tilldelning av extra resurser. Det fordras ju omDispositioner och anpassningar innan riksdagen i efterhand beviljar extra medel. Som har framgått av min redogörelse i det föregående anser jag att planeringen och resursanvisningen har varit sådan att det bör ha varit möjligt att i allt väsentligt genomföra utbildningen med normal standard. Jag erinrar även om den i budgetpropositionen föreslagna basresursförstärkningen. Jag kan däremot ansluta mig till ståndpunkten att förfarings sättet är tungrott. Mot bakgrund av de erfarenheter som nu finns av systemets tillämpning skulle en översyn av tekniken för tilldelning av extra resurser kunna göras. Reglerna skulle kunna göras klarare och entydigare. Högskoleenheterna skulle tidigt kunna få besked om vilka ytterligare resurser som tillförs. Genom förändringar av tekniken skulle således bristerna i det nuvarande systemet kunna rättas till samtidigt som principen om ett fritt tillträde bevaras.

Jag går nu över till att ta upp de åtgärder som jag anser bör vidtas med anledning av riksdagens beslut att upphäva det nuvarande fria tillträdet, ett beslut som jag alltså beklagar.

Riksdagen har begärt kompletterande förslag av regeringen i tre avseenden, nämligen i fråga om höjning av utbildningens standard genom resursförstärkning eller sänkta antagningstal, i fråga om extra resurser till regionstyrelsernas disposition samt i fråga om övergångs anordningar. Enligt riksdagens beslut skall utbildningens standard höjas successivt under de närmaste budgetåren. Jag vill stryka under att underlaget för att bedöma vilka åtgärder som bör vidtas med anledning av riksdagens beslut är osäkert. Ett bättre underlag bör genom myndigheternas försorg kunna föreligga i samband med arbetet med budgetpropositionen 1980 särskilt vad gäller den successiva standardhöjningen.

Jag anser att frågorna om höjning av utbildningens standard och om extra resurser till regionstyrelsernas disposition för budgetåret 1979/80 bör lösas inom de resursramar som har föreslagits i budgetpropositionen 1979. För dessa båda ändamål bör under budgetåret 1979/80 resurser motsvarande sammanlagt 2 500 årsstudieplatser disponeras. Därav följer en minskning av antagningstalen.

Vad gäller riksdagens beslut om höjning av utbildningens standard erinrar jag först om den resursförstärkning jag nyss har nämnt. Standardhöjning i övrigt bör i enlighet med riksdagens uttalade mening genomföras genom att planeringsramar sänks utan att motsvarande resurser dras in. Det bör strykas under att högskoleenheterna har vissa

möjligheter att själva jämka antagningstalen och att därigenom påverka standarden. Enligt vad jag har erfarit har universitets- och högskoleämbetet utfärdat anvisningar enligt vilka sådana jämkningar om 10 % kan företas. Den minskning av antagningstalen jag nämnt i det föregående ligger inom ramen för denna jämkningsmöjlighet.

De högskoleenheter som har varit tvungna att omfördela resurser på grund av tillströmningen till det fria området är i första hand universitetet i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg. För dessa högskoleenheter bör med anledning av riksdagens beslut planeringsramarna för utbildningen inom det fria området sänkas så att resurser motsvarande 1 500 årsstudieplatser frigörs för standardhöjande åtgärder.

De i budgetpropositionen angivna planeringsramarna för ekonomlinjen vid universitetet i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg innebär i förhållande till den faktiska tillströmningen innevarande år en minskning som motsvarar ca 500 årsstudieplatser. Efter en övergång till ett totaldimensionerat system blir denna minskning av årskurs ett av ekonomlinjen med säkerhet reell. Därmed åstadkoms en standardhöjning i förhållande till vad som skulle ha varit fallet vid ett bibehållande av det fria området. Det minskade intaget medför också en successivt höjd standard under de följande budgetåren. Det återstående behovet av minskning bör åstadkommas genom minskat utbud av enstaka kurser eller genom att färre studerande antas. Därför bör i avsikt att åstadkomma en standardhöjning de i budgetpropositionen angivna planeringsramarna för enstaka kurser i de regioner där de nämnda universitetet ligger minskas med tal som motsvarar 1 000 årsstudieplatser.

Jag redovisar omdispositionerna i en översikt.

Omdisposition av resurser för standardhöjande åtgärder uttryckt i årsstudieplatser i förhållande till budgetpropositionen. Samtliga tal avser minskningar.

Högskoleenhet	Ekonomlinjen	Enstaka kurser	Totalt
Universitetet i Stockholm	190	350	540
„ Uppsala	45	225	270
„ Lund	35	245	280
„ Göteborg	230	180	410
	500	1 000	1 500

Ytterligare omdispositioner vid dessa enheter för att höja standarden bör inte göras budgetåret 1979/80.

En höjning av standarden vid andra högskoleenheter än de ovan nämnda bör med tillämpning av gällande bestämmelser enligt min mening kunna ske inom de i budgetpropositionen beräknade anslagen genom regionala eller lokala beslut. Även om möjligheten att lokalt

jämka antagningstalen inte tillkommit för att möjliggöra standardhöjningar bör den tills vidare kunna användas i sådant syfte.

För att efterkomma riksdagens beslut om extra resurser till regionstyrelsernas disposition bör resurser motsvarande ca 1 000 årsstudieplatser, dvs. 6 milj. kr., disponeras. Som jag har nämnt i det föregående har i budgetpropositionen lagts fram förslag om en förstärkning av anslaget till lokala och individuella linjer och enstaka kurser med 9 milj. kr. Mot denna bakgrund bör enligt min mening detta anslag minskas med 6 milj. kr. i förhållande till beloppet i budgetpropositionen. 6 milj. kr. bör i stället anvisas under ett nytt anslag *Extra medel för dimensioneringsåtgärder i högskolan*. Medlen under detta anslag bör få användas enligt beslut av regionstyrelserna med hänsyn till bl. a. sådan efterfrågan från arbetsmarknaden och sådana lokala förutsättningar för viss utbildning som inte här kunnat beaktas i det reguljära planerings- och budgetarbetet. Resurserna bör få användas för alla typer av utbildningar, dvs. även för nu spärrade utbildningar. Utbildningens planering bör däremot ske endast inom de ramar som gäller för de ordinarie anslagen. Innan resurser från nyssnämnda nya anslag tas i anspråk bör självfallet redan tilldelade resurser ha utnyttjats så långt det går för att möta utbildningsefterfrågan. Kravet på planering enligt 1975 års riksdagsbeslut bör kvarstå.

Resurserna bör fördelas mellan regioner i huvudsak i proportion till det nuvarande fria området fördelning enligt följande:

Stockholms högskoleregion	1 500 000 kr.
Uppsala högskoleregion	1 140 000 kr.
Linköpings högskoleregion	300 000 kr.
Lund/Malmö högskoleregion	1 140 000 kr.
Göteborgs högskoleregion	1 260 000 kr.
Umeå högskoleregion	660 000 kr.

De i budgetpropositionen beräknade beloppen under anslaget till lokala och individuella linjer och enstaka kurser bör minskas med samma belopp.

Med ändring av vad jag har föreslagit i budgetpropositionen beräknar jag planeringsramarna för enstaka kurser inom berörda regioner enligt följande (inom parentes anges ändringstalen)

Stockholms högskoleregion	16 100	(—1 200)
Uppsala högskoleregion	10 300	(— 800)
Linköpings högskoleregion	2 300	(— 100)
Lund/Malmö högskoleregion	10 200	(— 900)
Göteborgs högskoleregion	10 800	(— 800)
Umeå högskoleregion	6 300	(— 200)
	<u>56 000</u>	<u>(—4 000)</u>

Vidare anser jag att 3 558 000 kr. av de medel som i budgetpropositionen under anslaget D 10. Lokala och individuella linjer och enstaka

kurser föreslagits stå till regeringens disposition bör ställas till regionstyrelsernas disposition. Jag avser att vid riksdagens bifall till förslagen i budgetpropositionen senare föreslå regeringen att fördela medlen mellan regioner enligt följande:

Stockholms högskoleregion	1 225 000 kr.
Uppsala högskoleregion	757 000 kr.
Linköpings högskoleregion	70 000 kr.
Lund/Malmö högskoleregion	552 000 kr.
Göteborgs högskoleregion	750 000 kr.
Umeå högskoleregion	204 000 kr.

Denna fördelning motsvarar fördelningen av motsvarande medel innevarande budgetår.

I fråga om övergångsanordningar anser jag att sådana är påkallade endast inom systemet för anmälan och antagning av studerande. Det blir aktuellt att använda systemet för urval i större omfattning än som förutsattes vid 1977 års riksdagsbeslut. I samband därmed kan vissa personalförstärkningar vid högskoleenheterna behövas. Det blir vidare nödvändigt att övergå till datorbaserad lokal antagning även vid flera mindre högskoleenheter. Vidare blir särskilda informationsinsatser nödvändiga i sammanhanget. För dessa ändamål bör särskilda medel anvisas under budgetåren 1978/79 och 1979/80. Jag avser att senare, när ett bättre underlag föreligger, föreslå regeringen att medge UHÄ att för nämnda ändamål överskrida anslaget Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader. Vidare bör observeras att de studerande som har rätt att fullfölja studier enligt äldre studieordning måste garanteras plats inom det totaldimensionerade systemet. Jag utgår från att berörda högskolemyndigheter beaktar behovet av rutiner för att dokumentera studerandes tillhörighet till den äldre studieordningen i enlighet med de av regeringen meddelade övergångsbestämmelserna (SFS: 459). Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt UHÄ att förbereda övergången till den nya ordningen.

Totaldimensioneringen av utbildningen inom högskolan medför att 11 § högskolelagen (1977: 218) bör ändras i enlighet med ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. antaga inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i högskolelagen (1977: 218),
2. fastställa planeringsramar för enstaka kurser budgetåret 1979/80 enligt vad jag har förordat,

3. till *Extra medel för dimensioneringsåtgärder i högskolan* för budgetåret 1979/80 anvisa ett anslag av 6 000 000 kr.,
4. till *Lokala och individuella linjer och enstaka kurser* för budgetåret 1979/80 anvisa ett reservationsanslag av 255 276 000 kr.,
5. i övrigt godkänna de riktlinjer för planeringen jag angivit med anledning av riksdagens beslut att upphäva det nuvarande fria tillträdet.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Kapacitetsutnyttjande m. m. inom grundläggande högskoleutbildning budgetåren 1977/78—1979/80**

I tabellerna nedan redovisas uppgifter om lokalt planerat antal nybörjarplatser och om antal obesatta nybörjarplatser vid linjer med relativt många icke utnyttjade nybörjarplatser budgetåren 1977/78 och 1978/79. Såvitt avser budgetåret 1977/78 har uppgifter hämtats ur UHÄ:s förslag till anslagsframställning för budgetåret 1979/80. För innevarande budgetår har uppgifter inhämtats från berörda högskoleenheter. Vidare anges de minskningar av planeringsramar i 1979 års budgetproposition som i denna föreslås ske utan resursindragning budgetåret 1979/80.

I en särskild tabell anges den ackumulerade effekten under budgetåren, uttryckt i årsstudieplatser och motsvarande resurser, av de nybörjarplatser som redovisas som obesatta.

	1977/78		1978/79		Minskat antal nybörjarplatser utan resurs- indragning budgetåret 1979/80
	Antal nybörjar- platser		Antal nybörjar- platser		
	Planerat	Obesatta	Planerat	Obesatta	
Universitetet i Stockholm					
Geovetarlinjen			24	7	
Kemistlinjen	72	15	48	6	
Beteendevetenskapliga linjen	160	42	100	22	60
Linjen för offentlig förvaltning	120	73	60	29	60
Redovisnings- och revisionslinjen	30	8	30	30	30
Sekreterarlinjen	30	16	30	30	30
Transportadministrativa linjen	30	6	30	30	30
Kulturkommunikationslinjen	210	40	150	55	
Tolklinjen	60	14			
Summa	712	214	472	209	210
Universitetet i Uppsala					
Biologlinjen	95	32			
Fysikerlinjen	55	20	36	10	
Geovetarlinjen	60	27	40	20	
Kemistlinjen	72	15	50	29	
Linjen för offentlig förvaltning	30	12	30	18	
Samhällsvetarlinjen	90	51	37	13	30
Sekreterarlinjen	30	18	30	7	
Biomedicinsk utbildning	80	37	80	40	
Ämneslärlinjen					
matematisk-naturvetenskaplig gren	44	16			
språkvetenskaplig gren	38	8			
Kulturkommunikationslinjen	48	24			24
Tolklinjen	60	22	40	9	
Summa	702	282	379	150	54
Universitetet i Lund					
Fysikerlinjen	25	5			
Kemistlinjen	35	7	25	4	
Beteendevetenskapliga linjen	30	6	30	8	
Förvaltningslinjen	120	37			
Linjen för offentlig förvaltning	30	15	30	15	
Samhällsvetarlinjen	130	95	60	37	40
Sekreterarlinjen	30	6			30
Systemvetenskapliga linjen	30	12			
Hemspråkslärlinjen	36	10	36	16	
Kulturkommunikationslinjen	75	15	50	8	
Summa	541	152	231	88	70

	1977/78		1978/79		Minskat antal nybörjarplatser utan resurs- indragning budgetåret 1979/80
	Antal nybörjar- platser		Antal nybörjar- platser		
	Planerat	Obsatta	Planerat	Obsatta	
Universitetet i Göteborg					
Biologlinjen	85	20			
Fysikerlinjen	30	22			
Geovetarlinjen	20	5	25	5	
Kemistlinjen	80	49	40	5	
Beteendevetenskapliga linjen	150	75	90	10	60
Förvaltningslinjen	120	42			
Linjen för offentlig förvaltning	30	10	30	18	
Redovisnings- och revisionslinjen	30	10	30	14	
Samhällsvetarlinjen	90	77	90	73	30
Systemvetenskapliga linjen	30	30			
Hemspråklärarlinjen	36	13	36	28	
Ämneslärlinjen					
historisk-samhällsvetenskaplig gren	66	8			
språkvetenskaplig gren	58	9			
matematisk-naturvetenskaplig gren	56	27			
Kulturkommunikationslinjen	210	180	30	6	
Tolklinjen	40	21			
Summa	906	598	371	159	90
Universitetet i Umeå					
Fysikerlinjen	16	6			
Kemistlinjen	30	15			
Förvaltningslinjen	90	14	90	25	
Linjen för offentlig förvaltning	30	23	15	15	
Redovisnings- och revisionslinjen	30	30	15	13	
Samhällsvetarlinjen	30	14	30	17	
Sekreterarlinjen	30	17	10	3	
SYO-linjen	30	19	30	7	
Ämneslärlinjen					
historisk-samhällsvetenskaplig gren	36	17			
språkvetenskaplig gren	44	7			
matematisk-naturvetenskaplig gren	30	18			
Kulturkommunikationslinjen	70	70	25	15	
Praktisk-pedagogisk utbildning för ämneslärare	110	20			
Summa	576	199	215	95	

I tabellen anges ett ungefärligt antal årsstudieplatser som svarar mot av myndigheterna ej utnyttjade antagningstal. De resurser som svarar mot dessa årsstudieplatser anges med ungefärliga belopp i respektive budgetårs konstnadsläge.

Högskoleenhet	Årsstudieplatser			Resurser, tkr		
	77/78	78/79	79/80	77/78	78/79	79/80
Univ. i Stockholm	175	365	585	800	1 775	3 200
Univ. i Uppsala	225	350	370	1 250	1 900	2 025
Univ. i Lund	120	220	285	550	1 050	1 575
Univ. i Göteborg	475	710	795	1 900	3 000	4 375
Univ. i Umeå	160	255	225	700	1 150	1 225
Summa	1 155	1 900	2 290	5 200	8 875	12 400